

**Миленко Бодин**

*Факултет безбедности, Универзитет у Београду*

## **ФИЛОЗОФСКО И ПОЛИТИЧКО ПРОМИШЉАЊЕ ДЕСНОГ И ЛЕВОГ**

### **Сажетак**

*Десно и лево су метафоре оријентације. Дакле, имају пренесено значење у говору и мишљењу. Одлике из физичког света преносе се у „метафизички“ а тиме се отвара истраживање шта све то може да значи за човека који покушава да се оријентира у сфери невидљивог, духовног света. Филозофско промишљање у том контексту означава потрагу за самим собом односно смислом сопственог бивања као и света који је оквир само-проналажења. Истраживање подразумева више равни разумевања оријентације: онто-теолошку раван; аксиолошко-нормативну, раван у којој се метафизика и политичка рефлексија претвара у светоназор; идеолошко и пост-идеолошко пресликавање модерног и „пост-модерног“ светоназора, до преклапања ултра-модерног и владајућег – системског означавања. И наравно како се то одражава на мишљење алтернативе и регулативну алтернативу идеологији – идеофарију (усмеравање идејама а не придржавање идејама као система прописаног знања).*

*Кључне речи: метафизика, значење, идеофарија, ‘десно’, ‘лево’.*

## 1. ЕТИМОЛОГИЈА ФИЛОЗОФСКОГ И ПОЛИТИЧКОГ ЗНАЧЕЊА

Десно је било оно на шта се човек ослања као „на руку“ или страну тела којим ради или ратује. Оно је у вредносном смислу постало фигура домаћина који ствара однос вредновања и придржавања вредности. А то значи и васпитања (наравно оног домаћег, из куће понетог у свет) и уздизања изнад датости у стварање односно створитељство живота достојно (слободног) човека. Човек и његова околина добијају значење из органског јединства из оног што је било оног што јесте и оног што ће бити.

Из тога произилази и основни етнос завета. А етнос подразумева морал преношења завета с колена на колена. Истовремено се открива и слобода у њеном позитивном и негативном смислу. Они који су од људи спремни да чувају завет сматрају се због тога поузданим и достојним слободе јер она бива оплођена новим наследством. Из физичког искуства човековог поузданост се, као што смо наговестили, приписује раду са десном руком а и људска снага се уопште ослања на десну човекову страну.

У преносу значења поузданост и снага постају фактор оријентације и избора али и општег вредновања људи. Тако ће се увек говорити о „златној десници руци“ а у религијској традицији нпр. хришћанства на десној страни од Исуса Христа на распећу стоји разбојник који се каје и враћа у заветну заједницу.

На левој страни је разбојник који се не каје, не познаје Бога и не враћа му се. Онај с десне стране достиже есхатолошки смисао свог бивања. Његов живот је спасен од пропадања иако умире на крсту. Разбојник са леве стране, међутим, пропада јер није спасио душу своју као смисао свог бивања. Његова смрт је коначна и вечна у исто време.

Поред тога је десна страна наведена и у самој суштини сведочења хришћанске вере јер се каже за васкрслог Христа да се „вазнео на небеса и сео с десне стране Бога Оца“. Десна страна је она верности а тиме и части и уважавања. Лева страна је она отпадништва, без части и достојанства.

Како се поставила метафоричка или метафизичка основа означавања левог и десног у етосу и религијском контексту тако је ушла и у аксиолошко-нормативну обичајност заједнице хришћанске а тиме и европске традиције. Она је постала окосница и самог садржаја друштвеног понашања у смислу маниризма или општих токова у уметности и рецептивној култури матричног (десног) и декадентног (левог).

Но Револуција 1789 године у знаку идеја либерализма ће унети потпуно нову динамику у оријентацији. Не сасвим нову, јер ће се они који су сели на леву страну конвента одредити за радикализацију а они са десне стране за својеврсну конзервацију Револуције. Тада почиње и видљивија замена места десних и левих означитеља у (само)оријентацији али зато што се настоји створити „нова традиција“.<sup>1</sup>

Али о томе нешто касније. Само ћу рећи да је данас, после много година дошло до стапања револуционарне леве и десне стране. Утицај либерализма је парадигматичан управо у структуралном смислу јер повезује филозофски смисао либерално буржоаске револуције са новим политичким значењима. Херменеутичка анализа дискурса либерализма указују да повесно структурирани либерализам а затим и Модерна, на онтолошком плану успостављају празнину на местима осмишљавања стварности и вредности лишавајући их супстанцијалног садржаја. Појмови Бога, доброг али и слободе губе границе смисла и добијају “отворену структуру”.

Кретање означено историјским процесом задобија генерални смисао као напредовање захваљујући “упражњавању” (функционализацији логичко-онтолошке празнине) и увек накнадним попуњавањем долазећих вредности, нова матрица (дискурс либерализма) дистрибуира свој накнадни смисао ранијим формама - “љуштурама” преосталим од испражњених појмова. Празнина и отвореност били би бесмислени као раз-ограничење појмова и вредности да нема инхерентних механизма затварања. Повест либерализма показала је да је реч о закону увећања и ширења моћи који осведочењем “попуњава” законе слободе и придаје (накнадни) смисао појму

1 Проблем „окончања“ револуције постао је како теоријски, тако и историјски проблем. О томе више у: Пјер Манон, *Интелектуална историја либерализма*, Стубови културе, Београд, 2001.

човека као човека. Принцип увећања моћи укључује ширење поља његовог осведочења као предуслова за његову примену и ширење моћи *ad infinitum*. Томе одговара универзализација појмовног садржаја “цивилизације” као опште-важећег за идеју човека као, такође, опште-носеће вредности.

На практичном плану томе служи “наука” економије која тражи путеве за максимализацију профита, односно бесконачно “економског раста”. Појам новог светског поретка или *светског либералног система* представља се у допадљивом светлу, управо када се тумачи кроз појмове цивилизованости, реда, владавине закона (а не тек неког ауторитета). Оно ново у њему као отвореност за производњу смисла представља се као нешто позитивно – и то само по себи. Свет као да се у њему уједињује, човек и природа су један свет, простор у коме се људска природа отвара бесконачности могућих релација. Та допадљивост постаје опсена када се разоткрију механизми силе којим се намећу универзалне вредности и дела која остају за њима. Када закони општег поретка морају да важе за цео свет, са или без сагласности људи који у њему живе. Тако нови светски поредак као остварење либерализма мора да буде општи поредак снагом повесног карактера либерализма израженог у не-повесној повесности, аналогно Кантовој не-друштвеној друштвености, рационализма у науци, политици или економији. Та снага је показана ефикасним уништавањем свега што се логиком новог као новог, проглашава за “старо”. Тако рецимо, од цивилизација домородаца до “других” цивилизација данас. Зато је важно запитати се за безбедност народа света као за њихов даљи (филозофски) смисао бивања и борбе за опстанак па било то и «остајање у историји».

Данас, тврдња о пост-историјским и историјским народима и наметање глобалних “правила игре”, теоријски и практично промовишу либерални систем као остваривање универзалне цивилизације. Тиме се покушава да прикрије угрожавање не-западних народа као ширење цивилизације Запада у имићу универзалне цивилизације. Из тога следи да би онај народ или чак појединац који би се томе супротстављао био проглашен противником цивилизације уопште. Зато аргумент о “најмање лошем” поретку припада искуственом кругу посебне цивилизацијске парадигме. Пристати на укључење

у цивилизацијску парадигму значи пристати на оформљене стандарде поређења али и на мерила које вреднују искуство. У конкретном случају на вредности које пост-историјски карактер Запада сматра у себи оствареним. Пост-историјске вредности постају примамљиве вредности које треба да привуку остале да се добровољно приклоне “универзалној цивилизацији”. Имиц самог аргумента о најмање лошој идеологији има призив толеранције у себи, међутим, иза утилитаристичке форме битнија његова конотација јесте суштинско испражњавање “доброг” и чак било које суштине вредности. Поента је у функционализацији те празнине која остаје “слободна” за испуњавање новим садржајима имицологије либерализма.

Идеја хегелијанске Фукујамине тезе јесте историја као смена друштава која носе унутрашње противречности у односу на основни закон вишег смисла (који одређује процес) а то је само-реализација људске слободе<sup>2</sup>.

“Времена” у историји или доба-епохе јесу сегменти, елементи укупне историје, релативни по значају у односу на њу баш као и разумевање појединих догађаја унутар неке епохе. Идеологије се пак, испостављају као концепције за практично мењање стварности с обзиром на препознате интересе делова друштва које овладавају одређеном епохом. Сходно томе, идеја је да се људска природа мења производећи се у основном механизму детерминисаним законима слободе. Крај историје представља легитимни завршетак тог основног процеса.

Хегелу је то доказала још битка код Јене 1806. године која је по њему довела на светло дана овоземаљску реализацију универзалних вредности у успостављању уставне државе (Пруске) у којој класа државних служби - бирократије и њених универзалних институција манифестује поредак на основама слободе<sup>3</sup>.

Универзална историја је нашла своје место у теорији модернизације, која у процесима глобализације види основу светске реализације модерног друштва.

2 О овоме као о крају историје односно реализацији либералног система као светскоцивилизацијске стварности налик марксистичком комунизму говори у: Френсис Фукујама, *Крај историје и последњи човек*, ЦИД, Подгорица, 1997.

3 О овоме у: Јоаким Ритер, *Хегел и Француска револуција*, Веселин Маслеша - Свјетлост, Сарајево 1989.

Насупрот широко прихваћеном мишљењу, које потиче из доминирајућих идеолошких основа либерализма да епоха модерне и процес модернизације омогућује појаву стандарда који представљају цивилизацијске вредности уопште, и које омогућавају појаву вредности либерализма као припадних Модерни, ми овде утврђујемо да заправо повесни карактер самог либерализма “производи“ појаву Модерне а не обрнуто.

“Природност” односно неисторичност либерализма потиче, привидно парадоксално, из завршавања историје а не из њене ирелевантности за заснивање самог либерализма.

Напротив, либерализам баш због повесног карактера фундирања и ауто-артикулације може бити тек сагледан у историјској равни “завршетка историје” зашта је усмеравајућа историја неопходан оквир оправдавања.

Један од симптома успостављања универзалног либералног поретка као “новог природног стања” јесте и утапање традиционалних идеолошких разлика у тзв. политички центар који је карактеристичан за цео културно-политички простор који зовемо Запад. Те тенденције су уназад двадесет година примећиване као одумирање идеологија или обједињавање идеологија.

Мислим да није нимало случајно што се процес фактичке стратификације либерализујућег Запада дешава на крилима нео-либералног глобализма унутар кога, као ирелевантне, нестају супстанцијалне основе политичког разликовања “левице” и “деснице”. То може само да значи да је поредак као такав ојачао у односу на политички живот у њему као сферу интерпретације и деловања према том истом поретку.

Наравно да се тада губи једноставност у перцепцији левог и десног. Ствари постају сложеније.

Јер, оно што привидно поприма облике класичног наслеђа позитивистички „затрпава“ смисао предаје и бриге и постаје фактор отуђења и отпадања од њеног живог трансфера у метафору дискурса и метафизику мишљења која остаје у вези са физичким светом живота.

Метафизика постаје много више одређење политике као борбе за превласт означавања. Зато се треба подсетити битне везе филозофског и политичког значења десног и левог. Платоново сећање је услов сазнања истине. Рефлексија изворности код Хајдегера је услов алтернативе забораву односно заробљености у поретку анихилације свих вредности па и разликовања десног и левог.

## **2. РЕФЛЕКСИЈА ИЗВОРНЕ (КО)РЕЛАЦИЈЕ ДЕСНОГ И ЛЕВОГ**

Десна одређења, она која се тичу промишљања односно усмеравања мишљења и деловања, везана су у сагледавање вертикалне структуре људског бивања или онога што се може назвати у филозофији онто-теолошком структуром бића. Та структура има смисао развоја односно има темпорални карактер. Она је сва у преносу (трансферу) у контексту живота, традиције и културе као оквира препознавања (сопственог) људског света и оно се манифестује у односу према оном вишем као према оном будућем.

У тој структури зато појам завета (предања) добија смисао. На тај начин гледано уколико „оно више“ има однос повратне спреге с „оним нижим“ оно има и смисао трансфера у оба смера. Што и јесте смисао нпр. хришћанског значења просвећивања. На општијем плану мноштво које добија смисао једног а у контексту трансфера на начин просвећивања од једног народа чини нацију као биће вишег реда од оног претходног.

Приликом тзв. хоризонтализације мноштво постаје део заједничког светоназора па и схватања сопственог политичког бића. То даље значи да се елементи светоназора повратно виде као нове вредности друштвеног живота, односно, као регулативне идеје политичког деловања.

У том контексту треба разумети и значење традиције јер она се у десном политичком мишљењу схвата као развој народног бића аналоган развоју појединачне личности. То је дубоко у контексту схватања личносног принципа хришћанства који се не односи само на јединку већ и на формирање заједнице

као саборног јединственог бића. Традиција виђена као развој може бити еволутивна а може бити и скоковита у смислу преображаја. Али се узима у обзир и све оно што је чини обрасцем произашлим из предањског (трансферног) искуства заједнице кроз време. То је у основи идеја (неко би рекао као метафизички основ) неписаног уговора који спомиње Едмунд Берг између прошлих, садашњих и будућих поколења једног народа насупрот самој идеји револуције<sup>4</sup>.

Уколико тај развој видимо у перспективи Хегелове филозофије видећемо утицај идеологије либерализма на промену тока традиције односно на њено тумачење из перспективе револуционарног Ума. На то се наслања Марксова а затим и марксистичка перспектива револуционарног субјекта - авангардне класе која доноси апсолутну ситуацију у виду „краја историје“.

Револуција није само политички чин она деформише и све оне елементе које смо навели да чине „пред-структуру“ формирања политичког бића једног народа. Она заправо, као што и сама реч говори, покушава да обрне стање ствари и у толико мења и статус традиције<sup>5</sup>. Зато с леве стране политичког мишљења нужно све бива обрнуто од десног. Људско биће (човек) не припада бићу уопште, оно је пре не-биће а поготово није ни у каквом „сродству“ са Богом. Оно је „родно биће“ које није створено као такво (па ни од Бога) већ се непрекидно ствара. То стварање наравно је једна врста само-стварања и одлика марксистичког материјализма. Оно је такође биће апсолутне слободе односно биће које производи сопствену природу и у том процесу се од сопствене родности удаљава или пак приближава уколико се људско биће изједначава са својим родним бићем у стању друштвених односа какво је „виђено“ у комунизму. Човек се сагледава стога, у реалном свету посредством заштите његове негативне слободе и то нужно у облицима друштвеног живота који га препуштају неком изразу „нових традиција“ или пак, све интензивнијим порицањем било какве традиције.

4 Е. Берк, *Размишљања о револуцији у Француској*, «Филип Вишњић», Београд, 2001.

5 О овоме шире у: Љубомир Тадић, *Традиција и револуција*, Српска књижевна задруга, Београд, 1972.

Дакле, држати се традиције није никакав гарант десног филозофског или политичког става јер је перспектива десно-лево увелико поремећена производњом друштвене стварности. То не значи да је и у таквим условима немогуће артикулисати шта је десно а шта је лево, али се та релација мора сместити у динамички контекст промена. Јер, остаће меродавно да је тај однос корелативан, „био и остао“ и у најсложенијим околностима. Та тополошка корелативност видели смо на почетку, потиче од потребе за (с)налажењем човека у свету. Управљачки гледано људска оријентација у видљивом као и у невидљивом свету базира се на равнотежи десног и левог али не уопштеној или било каквој. Десно је оно што води, а лево је ту да корекцијом одржава исправност кретања.

Тако и свака алтернатива данашњем, све мање људском свету, свету који је углавном производ људских моћи, може бити једино она која се (уколико се) руководи афирмацијом тако уређеног баланса десног и левог. И зато политички програми који узимају у обзир ову рефлексију (као и политичке странке) морају бити схваћени као дубоко алтернативни. Као алтернатива тоталитарном, глобалном, *светском систему либерализма*.

### Литература

Берк Едмунд, *Размишљања о револуцији у Француској*, „Филип Вишњић“, Београд, 2001.

Манон Пјер, *Интелектуална историја либерализма*, Стубови културе, Београд, 2001.

Ритер Јоаким, *Хегел и Француска револуција*, Веселин Маслеша - Свјетлост, Сарајево 1989.

Тадић Љубомир, *Традиција и револуција*, Српска књижевна задруга, Београд, 1972,

Фукујама Френсис, *Крај историје и последњи човек*, ЦИД, Подгорица, 1997.

**Milenko Bodin**

**PHILOSOPHICAL AND POLITICAL DELIBERATION  
OF THE RIGHT AND THE LEFT**

**Resume**

*Right and left are metaphors for orientation. Hence, they have transferred meaning in speech and thinking. Physical world features are transferred into "metaphysical" leading to research what all this can mean for man trying to orientate himself in sphere of invisible, spiritual world. Philosophical thinking in this context means the search for oneself or for the meaning of one's own life, as well as the world that is the framework of self-finding. The research includes more levels of understanding of orientation: onto-theological plane, axiologically-normative, in which the metaphysics and political reflection turn into a worldview, ideological and post-ideological mapping of a modern and "post-modern" worldview, to the overlap of ultra-modern and ruling- systems labeling. And how this reflects on thinking of the alternative and the regulatory alternative to ideology - ideofaria (guiding by ideas rather than adhering ideas as a system of prescribed knowledge).*

*Keywords: metaphysics, meaning, ideofaria, 'right', 'left'.*

---

\* Овај рад је примљен 16. јуна 2019. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. јула 2019. године.